

Transformarea economică a Uniunii Europene în contextul ciclurilor Kondratieff

■

Marin Dinu

Profesor universitar doctor

Marius Marinaș

Asistent universitar doctorand

Academia de Studii Economice București

Abstract. *The global economy of the twenty-first century is characterised by rapid changes which create both threats and opportunities. The biggest challenge for the european economy is to become sufficiently flexible so as to avail of the opportunities and surmount the threats. This requires, above all, reforming labour market and social policies. In this paper we analyse the evolutions of the european economy in relation with Kondratieff cycles, aspects tied to the influences between the objectives of the EU agenda and those supposed by the real Kondratieff cycle, perceptible at the global economy level. Particularly, we are concerned about the chances of an european construction to consolidate specific values corresponding to the strategic options of Lisabona Agenda, as a possible compatibility with the essential lines of the current Kondratieff cycle. Analysing the european economy by submodels seemed to us relevant to define the previsible directions of the evolution.*

Key words: Kondratieff cycles; equity-efficiency trade-off; Kondratieff desynchronization; social submodels; Lisbon strategy.

■

Sistemul economic capitalist a cunoscut până în prezent patru cicluri de tip Kondratieff. Trecerea către următoarea fază de expansiune a fost caracterizată de modificarea structurală a modului tehnic de producție la nivel global. În perioada de după cel de-al doilea război mondial, economia Uniunii Europene a fost caracterizată de o creștere economică susținută până în 1973, specifică unui proces de catching-up (interpretat în funcție de nivelul PIB-ului anterior războiului), urmată de încetinirea ritmului de creștere, mai ales în condițiile scăderii relative a productivității muncii. Tendința este specifică celei a ciclului economic global pe termen lung, de tip Kondratieff. În ceea ce privește ciclul actual, există două viziuni diferite:

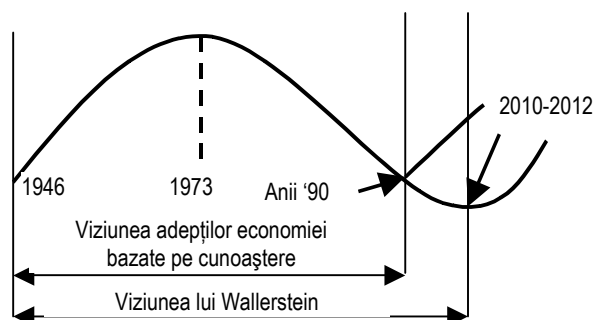
- una conform căreia al patrulea ciclu Kondratieff început în anii 1940-1946 s-a încheiat la mijlocul anilor '90, odată cu introducerea inovațiilor tehnologice care au condus la apariția economiei bazate pe cunoaștere (caracterizată de factori care asigură o creștere economică endogenă, precum tehnologiile informației și comunicării, educația, inovarea);
- alta care consideră că economia globală nu a intrat în al cincilea ciclu Kondratieff, aceasta aflându-se încă în faza de recesiune transformatională. Unul dintre

susținătorii acestei abordări – Wallerstein – prezintă drept argument tendința de reducere a ratei profitului societăților nefinanciare la nivel global, ceea ce nu poate fi deloc specific reluării expansiunii economice pe termen lung. (Patomăki, 2004)

Dacă, potrivit primei viziuni, factorul decisiv pentru stoparea recesiunii globale constă în stimularea continuă a ofertei agregate, în cea de-a doua acesta este în legătură cu evoluția cererii agregate. Wallerstein nu neglijează nici aspectul anterior, însă susține o altă ipoteză – aceea a subconsumului, în condiții de supraproducție. Potrivit acestuia, începutul noii faze expansioniste (estimat pentru anii 2010-2012) va fi marcat de o perioadă de deflație globală; aceasta este caracteristică în prezent economiei Japoniei și, într-o anumită măsură, zonei euro (dacă din analiza indicelui armonizat al prețurilor se exclude variația prețurilor sezoniere se remarcă o astfel de tendință). Chiar și SUA ar putea traversa o asemenea perioadă, dacă se neglijează efectele keynesismului militar practicat în prezent și evoluțiile societăților financiare. Marile puteri globale vor încerca să rezolve problema reducerii relative a cererii agregate, prin intensificarea proceselor de

Transformarea economică a Uniunii Europene în contextul ciclurilor Kondratieff

delocalizare și de forțare a eliminării barierelor comerciale ale statelor în dezvoltare. În consecință, profiturile globale vor crește, ceea ce va permite încadrarea economiei globale pe traiectoria specifică celui de-al cincilea ciclu Kondratieff. Cele două abordări sunt concordante în legătură cu începutul și cu momentul crizei celui de-al patrulea ciclu global Kondratieff, iar ceea ce le diferențiază vizează sfârșitul acestuia (figura 1).

Figura 1. Al patrulea ciclu global Kondratieff

Oricare din cele două abordări am analiza pentru a caracteriza economia europeană, concluzia este aceeași, și anume că *aceasta traversează o perioadă de criză a modului tehnic de producție*.

Astfel, din punct de vedere al analizei unei economii bazate pe cunoaștere, se poate argumenta că economia UE nu a intrat deocamdată în faza ascendentă a celui de-al cincilea ciclu Kondratieff, deoarece caracteristicile acestui tip de economie îi lipsesc. Implementarea Strategiei Lisabona va permite diminuarea decalajului actual de tehnologie al UE față de celelalte puteri economice, precum și flexibilizarea ofertei agregate. Se va diminua șomajul structural, veniturile vor crește, ceea ce va stimula și majorarea cererii agregate. Transformarea economiei europene vizează creșterea standardului de viață al cetățenilor UE, în condițiile reducerii disparităților de dezvoltare economică. Acest obiectiv specific poate fi realizat prin armonizarea proceselor de convergență (internă și externă) și de coeziune.

Substanțializarea convergenței în raport cu ciclurile Kondratieff

Conceptul de convergență economică are trei mari accepțiuni în viziune europeană:

1. transformarea structurală a sistemului economic în concordanță cu evoluția ciclului global;
2. adaptarea la standardele specifice modelului (prin intermediul politicilor comune);
3. diminuarea decalajelor, ceea ce constituie de fapt esența coeziunii economice și sociale.

Ordinea de mai sus este una deloc întâmplătoare. Astfel, într-o primă fază, economia europeană și-a transformat

sistemul economic în consonanță cu caracteristicile celui de-al patrulea ciclu global de tip Kondratieff. Parcurgerea etapei de recesiune (începând cu anul 1973) a generat creșterea inflexibilității modului tehnic de producție, fenomen care se manifestă și în prezent în țările care constituie nucleul UE (Sapir, 2003). În condițiile unei recesiuni slab transformationale, economia europeană a trebuit să gestioneze două mari procese. Primul dintre ele a constat în adâncirea gradului de integrare economică (prin adoptarea politicilor comune), iar cel de-al doilea în aderarea unor țări cu un nivel mai redus de dezvoltare (relativ la media Uniunii).

Deoarece era foarte posibilă concentrarea beneficiilor în țările mai dezvoltate (ceea ce ar fi accentuat inegalitățile), a devenit importantă a treia accepțiune a convergenței economice. S-a creat astfel politica de coeziune, care a vizat atât adaptarea la standardele modelului (împreună cu celelalte politici comunitare), cât și reducerea decalajelor de venituri. De asistență financiară au beneficiat atât țările de coeziune, cât și regiunile mai sărace din economiile cu un standard de viață mai ridicat. Fondurile structurale ale UE pot genera un proces susținut de dezvoltare, numai dacă acea țară (regiune) beneficiară poate fi capabilă să „spargă” caracterul rigid al modelului. Argumentul este acela că armonizarea cu un model inflexibil va impregna acea economie cu trăsăturile acestuia. Numai în condiții de continuitate transformatională poate fi stimulat procesul de catching-up (un exemplu în acest caz ar fi cel al Irlandei).

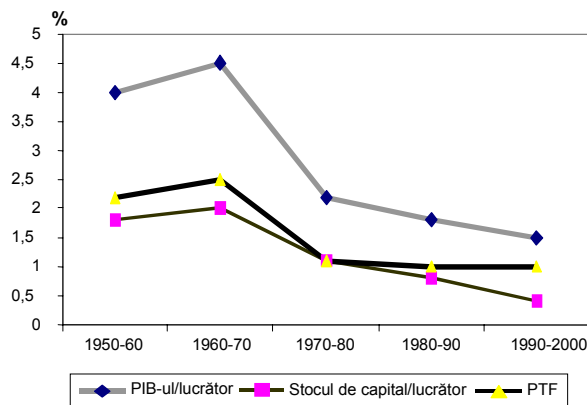
Adoptarea și implementarea politicilor comune nu a condus la rezultate identice pentru toți membrii, foarte importantă pentru reușita procesului de convergență (sub toate aspectele sale) fiind calitatea politicilor interne promovate. Unele economii ale UE au traversat o perioadă de transformare profundă a sistemului economic, lidere fiind țările nordice, iar altele (printre care Germania și Franța) numai una redusă ca intensitate. Prin urmare, disparitățile de dezvoltare se vor accentua dacă adaptarea anumitor economii (la caracteristicile noului ciclu Kondratieff) se va face cu dificultate.

Începând cu anul 2000, Uniunea Europeană și-a asumat parcurgerea fazei de recesiune transformatională profundă a sistemului economic, în condițiile asigurării coeziunii economice și sociale. Miza este una îndrăzneată, adică aceea de a compatibiliza întregul cu evoluția globală, dar și pe noii membri atât cu întregul, cât și cu globalul. Prin urmare, provocarea pentru țările Europei Centrale și de Est este aceea de armonizare cu standardele economiei prefigurate la nivel internațional (cea bazată pe cunoaștere); orice altă realizare mai redusă va compromite șansele unei recuperări rapide a decalajelor de venituri. Figura următoare prezintă caracteristicile procesului de convergență economică în UE, atât dintr-o viziune internă, cât și una externă, specifică ciclului global Kondratieff:

Figura 2. Trăsăturile procesului de convergență economică în UE

Analizând primele două faze ale convergenței economice, se observă distinct etapele specifice ciclului Kondratieff; astfel, până în anii '70, s-a înregistrat o majorare a productivității muncii (evaluată ca output pe lucrător), a gradului de înzestrare cu capital a forței de muncă, precum și a folosirii noilor tehnologii (al căror impact este surprins de evoluția productivității totale a factorilor de producție PTF), iar după 1973, o reducere a acestora (figura 3).

Sursa: Comisia Europeană (2005).

Figura 3. Evoluția economică a Uniunii Europene

Creșterea economică în faza de expansiune a ciclului Kondratieff s-a bazat în UE (15 membri) atât pe majorarea stocului de capital, cât și pe introducerea noilor tehnologii specifice acestui ciclu de afaceri global. Impactul acestora s-a diminuat în urma șocurilor petroliere, fiind afectată negativ și rata de creștere economică⁽¹⁾. Reducerea ritmului de acumulare a capitalului și a gradului de ocupare a forței de muncă au contribuit de asemenea la reducerea performanțelor economice europene. Se observă că economia Uniunii Europene a evoluat după o traiectorie specifică creșterii economice exogene atât în faza de expansiune, cât și în faza de recesiune a ciclului economic de tip Kondratieff. Astfel, se poate afirma faptul că *procesul de creștere din UE a fost numai unul pe termen mediu, economia deplasându-se numai către un alt nivel de echilibru al veniturii; ceea ce ar fi determinat deplasarea către o altă cale de creștere ar fi fost investițiile în noile tehnologii.*

În concluzie, faza de expansiune economică s-a caracterizat printr-un nivel mai ridicat de eficiență (creșterea productivității, a gradului de ocupare a forței de

muncă), ceea ce a favorizat asigurarea echității sociale. Cea de recesiune a arătat că în condițiile unui șomaj ridicat, ale unei cereri agregate reduse și ale unei oferte agregate puțin flexibile, rata de creștere a productivității va fi în continuare una mai redusă. În consecință, eficiența economică va fi afectată în sens negativ, rezultând un nivel mai scăzut al veniturilor, ceea ce poate afecta negativ specificul modelului european – caracterul social.

Sincronizare și desincronizare cu ciclurile Kondratieff

Relația dintre protecția socială și rata de creștere economică poate fi descrisă cu ajutorul unei curbe de indiferență concave, care surprinde compromisul dintre cele două procese; o mai mare importanță acordată echității sociale presupune o presiune fiscală mai ridicată asupra populației active, ceea ce diminuează stimulentele de a munci și în consecință rata de creștere economică. Asigurarea echității compromise posibilitatea obținerii unei rate sustenabile de creștere economică, deoarece prin majorarea impozitării:

- se reduce posibilitatea de a economisi și de a investi a economiei respective;
- crește rata consumului, mai ales în rândul persoanelor cu venituri reduse care beneficiază de asistență socială.

Până în 1973, Europa a cunoscut o perioadă în care s-a asigurat sustenabilitatea *tringhiului magic*, format din *creștere economică, stabilitate macroeconomică și statul bunăstării*, diminuându-se astfel presiunea compromisului dintre echitate și eficiență economică prin:

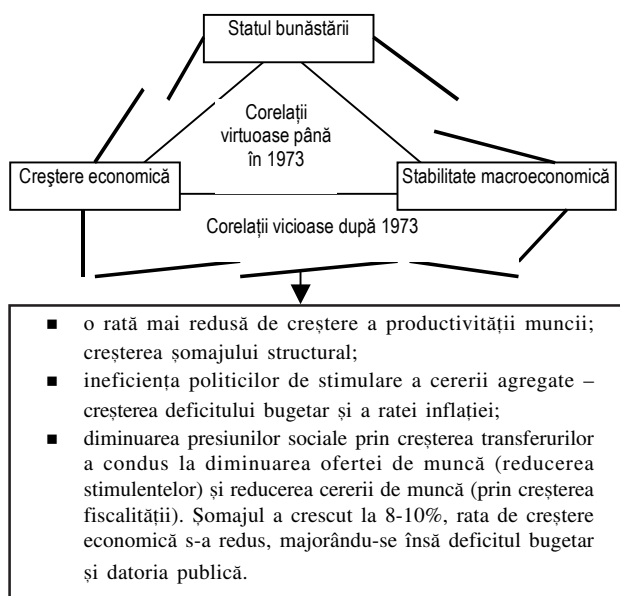
- creșterea PIB-ului pe locuitor cu 3,8% ca urmare a creșterii ratei investiției și a gradului de ocupare a forței de muncă;
- reducerea costurilor statului bunăstării, în condițiile creșterii ratei de participare a forței de muncă și a unui șomaj redus (de aproximativ 2%). Ponderea cheltuielilor publice în PIB a fost de aproximativ 36% în 1970, din care transferurile au reprezentat 12% din PIB, iar investițiile publice și subvențiile 14% din PIB;
- reducerea ratei de creștere a prețurilor către un nivel de 4%.

Procesul de catching-up al Uniunii Europene din aceste aproape trei decade (1946-1973) a fost stimulat în esență de apariția unor noi industrii în țările UE, de diminuarea ponderii populației ocupate în agricultură și migrarea acestora către sectorul industrial și către comerț, precum și de stabilitatea înțelegerilor dintre sindicate și patronate în ceea ce privește majorările salariale.

După șocurile petroliere s-a manifestat o combinație, cu efecte negative asupra stabilității modelului social european, între o rată ridicată a șomajului și reducerea ritmului de creștere a productivității muncii. Majorarea șomajului s-a produs în rândul lucrătorilor mai puțin adaptabili la schimbare – cei cu calificări mai reduse –, în condițiile în care au crescut relațiile de afaceri ale firmelor

europene cu economiile cu salarii mai reduse. În consecință, reducerea gradului de ocupare, care a părut a fi inițial una ciclică, s-a dovedit a fi una structurală, în lipsa creșterii rapide a productivității care să sporească oferta agregată.

Triunghiul magic s-a destrămat în faza de recesiune a ciclului Kondratieff (figura 4), ceea ce ar putea afecta esența modelului european – asigurarea coeziunii sociale. În aceste condiții, economiile au răspuns prin politici de stimulare a cererii agregate, prin majorarea transferurilor sociale, susținute într-o anumită măsură prin creșterea fiscalității. Implementarea programului Maastricht pentru introducerea monedei euro a disciplinat macroeconomic țările UE, însă reducerile ratei șomajului și ale cheltuielilor publice, precum și creșterea PIB-ului nu au fost decât temporare. Stimulentele (productive, dar și de căutare ale unui loc de muncă) s-au redus, ceea ce a accentuat presiunea compromisului echitate-eficiență.

Figura 4. Componentele triunghiului magic al UE

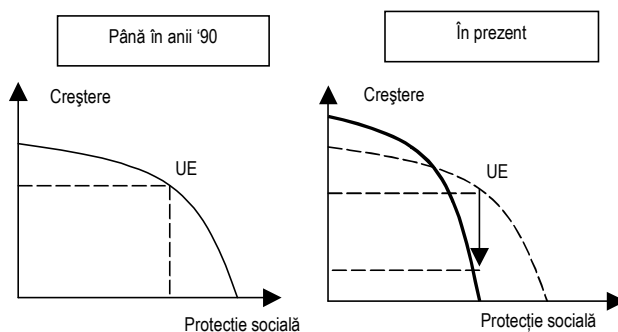
Dar care este esența crizei economiei europene, care amenință și sistemul actual de protecție socială? Răspunsul la această întrebare vizează următoarele caracteristici:

- sistemul economic al UE a contribuit în mod decisiv la creșterea economică europeană de-a lungul fazei sale de recuperare tehnologică (până în 1973);
- în prezent, este din ce în ce mai puțin capabil să răspundă exigențelor unei economii mai globalizate, în care procesul de creștere economică este mai ales rezultatul acumulării de cunoștințe și al inovațiilor tehnologice;
- numărul redus de inovații și introducerea lentă a schimbărilor tehnologice nu au potențat procesul de creștere economică;
- lucrătorul tipic al celui de-al patrulea ciclu Kondratieff (cel cu o mobilitate redusă, cu calificare medie și care are un contract de muncă pe durată nedeterminată) nu corespunde exigențelor unei economii globalizate;

- dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere presupune creșterea nivelului de educație a populației apte de muncă și a ponderii celor cu studii superioare, majorarea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare și încurajarea inițiativei antreprenoriale. Însă la nivelul Uniunii Europene aceste componente ale creșterii endogene se situează la niveluri reduse; astfel, ponderea populației ocupate cu studii superioare era de 23,8% în 2000, față de 37,3% în SUA, iar cheltuielile de cercetare-dezvoltare de 1,9% (comparativ cu 2,7% în SUA)⁽²⁾.
- costurile de adaptare a economiei la un nou sistem economic sunt ridicate pe termen scurt (șomaj, accentuarea inegalităților), în timp ce beneficiile vor apărea ulterior. În acest sens trebuie eliminată rezistența la schimbare a guvernelor țărilor Uniunii Europene.

Așa cum arată și raportul Sapir, „un sistem construit în jurul asimilării tehnologiilor existente, a producției de masă generatoare de economii de scară și o structură industrială dominată de firme mari cu piețe stabile și scheme de angajare a personalului pe termen lung nu mai este eficient în lumea de azi, caracterizată prin globalizare economică și competiție externă puternică. Acum este nevoie de mai multe oportunități pentru noii intrați pe piață, o mai mare mobilitate a angajaților în cadrul firmei și între firme, mai multă recalificare, o mai puternică dependență de piețele financiare și mai multe investiții atât în cercetare-dezvoltare, cât și în educație. Toate acestea cer o urgentă și masivă schimbare în politicile economice ale Europei.” (Sapir, 2003)

La nivelul Uniunii Europene, în condițiile reglementării piețelor și a procesului de catching-up de după cel de-al doilea război mondial a existat o formă mai aplatizată a curbei compromisului dintre creștere și protecție socială, justificată prin majorarea consumului. În prezent, creșterea competiției globale pe piețele factorilor și produselor, precum și tendința de dereglementare a acestora presupun o formă mai abruptă a curbei, aceasta explicându-se prin necesitatea majorării competitivității externe (figura 5).

Figura 5. Curbele compromisului: creștere economică – protecție socială

Mentținerea aceluiași nivel al protecției sociale afectează negativ rata actuală de creștere economică a economiei UE, ceea ce trădează o competitivitate externă redusă. O soluție pentru îmbunătățirea acesteia o constituie reducerea protecției sociale prin intermediul reformelor sistemelor de asistență socială, a căror implementare este însă destul de greoaie.

Așa cum au declarat oficialii UE, transformarea economică a modelului vizează atât îmbunătățirea creșterii economice, cât și a coeziunii sociale cu ajutorul *reformelor inteligente*, care ar determina deplasarea către dreapta a curbei compromisului (figura 6).

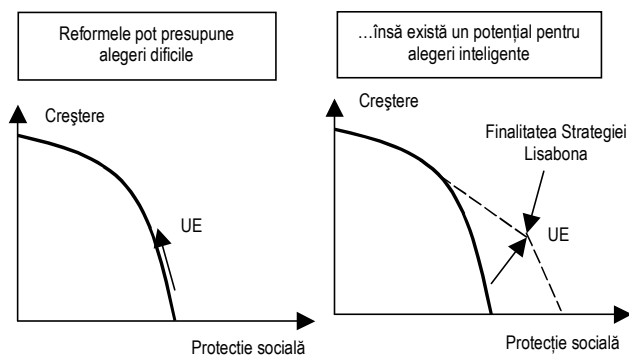

Figura 6. Finalitatea reformelor Lisabona

În fapt, Strategia de la Lisabona, prin obiectivele prevăzute, este în măsură să asigure *soluții inteligente* la problemele cărora trebuie să le facă față modelul european. Finalitatea acesteia este prefigurată de performanțele statelor nordice, printre cele mai competitive din lume, deși sunt state asistențiale/providențiale superdezvoltate (dacă luăm în considerare bugetul public ca pondere în PIB, sumele alocate asistenței sociale ș.a.).

Schema compromisului dintre echitate și eficiență, analizată anterior la nivelul economiei europene, va fi detaliată pentru fiecare submodel de economie; aceasta pentru că performanțele economice și sociale în cadrul UE nu sunt omogene. Scopul acestei analize constă în a demonstra care sunt cele mai bune practici pe care ar trebui să le urmeze statele membre pentru a nu pierde bătălia cu tendința actuală a modelului.

Ciclurile Kondratieff și evoluția submodelelor europene de economie

Caracterizarea țărilor UE-15 din punct de vedere al rolului statului în economie a permis individualizarea a patru submodele în cadrul UE:

a) *Submodelul nordic* (Danemarca, Finlanda, Suedia, Olanda), care se bazează pe asigurarea universalității asistenței sociale, în condițiile celui mai ridicat nivel al cheltuielilor cu protecția socială.

b) *Submodelul anglo-saxon* (Irlanda, Marea-Britanie), care a redus cheltuielile bugetare ale statului-providență și fiscalitatea, ceea ce a întărit stimulentele economice.

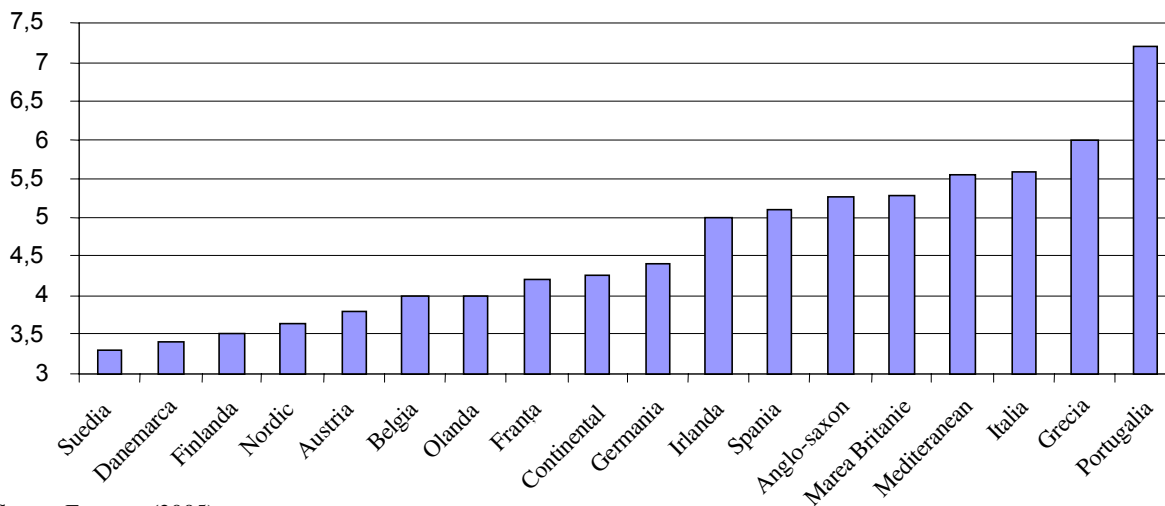
c) *Submodelul continental* (Austria, Belgia, Franța, Germania, Luxemburg), care încearcă armonizarea intereselor celor ocupați (beneficiari ai unui sistem extins de securitate socială) și a celor neocupați (din ce în ce mai mulți și foarte dependenți de primii).

d) *Submodelul mediteranean* (Grecia, Italia, Portugalia, Spania), în care peste 50% din cheltuielile sociale se alocă pentru pensii, o parte din acestea fiind acordate anticipat populației active.

Boeri (2002) compară performanțele celor patru submodele în funcție de trei obiective ale politicilor sociale, primele două vizând asigurarea echității sociale, iar ultimul creșterea eficienței:

1. reducerea inegalităților sociale și a sărăciei;
2. protecția împotriva riscurilor de pe piața muncii;
3. creșterea ratei participării pe piața muncii.

Din punct de vedere al inegalității distribuției veniturilor în anul 2004 (calculată ca raport între sumele încasate de cei mai bogați 20% și cele ale celor mai săraci 20%), cel mai echitabil este submodelul nordic (3,64), iar cel mai inegalitar cel mediteranean (5,55). Valorile înregistrate de țările membre componente ale unui submodel nu sunt omogene; astfel, Olanda și Austria au înregistrat rezultate mai apropiate de submodelul continental, respectiv nordic (figura 7).

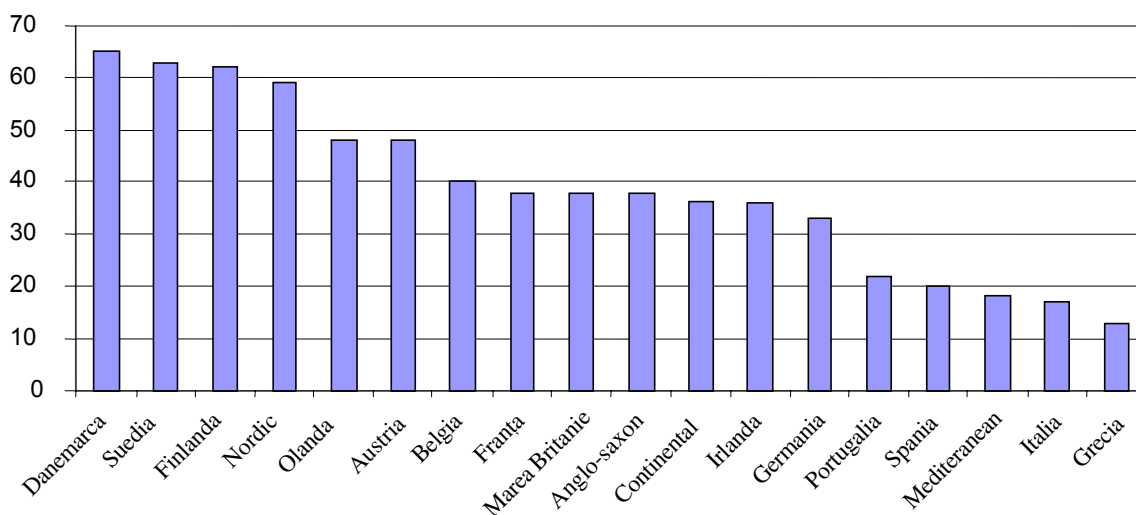
Sursa: Eurostat (2005).

Figura 7. Inegalitatea distribuției veniturilor în UE

În ceea ce privește primul dintre obiective, s-a demonstrat că există un puternic efect de redistribuire prin intermediul taxelor și transferurilor în cazul țărilor nordice (o reducere cu 42% a inegalităților). Cel mai redus nivel s-a înregistrat în cazul țărilor mediteraneene (o scădere cu 35%), în timp ce pentru celelalte două submodele inegalitățile de venituri s-au micșorat cu 39%.

Clasificarea celor patru submodele este puțin diferită atunci când se analizează incidența sărăciei după redistribuire (măsurată ca ponderea persoanelor care au un

venit disponibil sub 60 % din media veniturilor naționale). Țările nordice sunt de asemenea cele mai performante (cu o rată de numai 12% din populație), iar cele mediteraneene cele mai afectate de sărăcie (în proporție de 20%). În schimb, țările continentale înregistrează o rată de aproximativ 16% diferită de cea a țărilor anglo-saxone (19-20%). Efectele transferurilor sociale în anul 2004 pot fi evidențiate comparând ratele sărăciei înainte și după acordarea acestora (în figura de mai jos fiind prezentată reducerea procentuală a acestora pentru țările UE-15):

Sursa: Eurostat (2005).

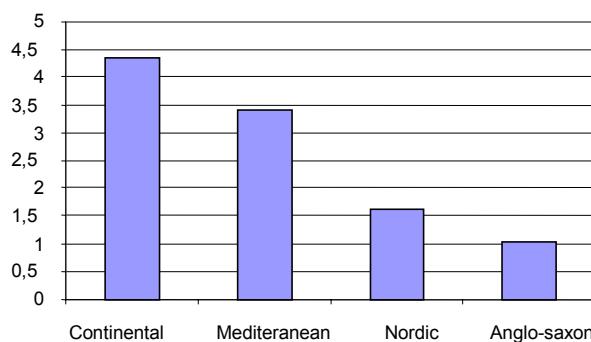
Figura 8. Reducerea ratei sărăciei ca efect al redistribuirii

Modelul nordic are cel mai eficient sistem de protecție socială, înregistrând o reducere cu 59% a sărăciei (de la 27% la 11,2%). Submodelul cu cea mai ridicată rată a sărăciei (20% în 2004) – cel mediteranean – este și cel mai puțin performant (o micșorare a sărăciei de numai 18%). În schimb, submodelul anglo-saxon a obținut efecte superioare celui continental, diferența fiind explicată de rezultatul modest al sistemului de protecție socială din Germania (economie ce deține o pondere de 50% în PIB-ul acestui submodel). Explicația constă în aceea că sistemul social al submodelului continental induce o deteriorare a stimulentele de căutare a unui loc de muncă, ceea ce determină persistența unei rate ridicate a șomajului în comparație cu țările anglo-saxone.

Cel de-al doilea obiectiv analizat vizează protecția împotriva riscurilor de pe piața muncii care poate fi asigurată de legislația aplicabilă populației ocupate (împotriva concedierilor) și prin intermediul beneficiilor acordate șomerilor. Cele patru submodele de protecție socială sunt foarte diferite din acest punct de vedere. Astfel, cel mediteranean este caracterizat de o legislație foarte strictă în privința ocupării și de un nivel redus al ajutoarelor pentru șomeri. Dimpotrivă, submodelului nordic îi sunt caracteristice atât un quantum ridicat al sumelor pentru asistența șomerilor, cât și o legislație puțin strictă pentru populația ocupată. Acestea sunt ingredientele așa-numitului concept de „flexicuritate”, care combină o flexibilitate ridicată a forței de muncă, dar și o

securitate socială sporită. Țările continentale se definesc printr-o legislație strictă împotriva concedierilor, dar și prin ajutoare financiare generoase pentru populația șomeră. În schimb, țările anglo-saxone acordă o protecție redusă atât populației ocupate, cât și șomerilor.

Eficiența măsurilor active pe piața muncii este cu atât mai mare cu cât rata șomajului pe termen lung (adică o durată mai mare de 12 luni) se situează la un nivel mai scăzut. Deloc surprinzător, țările continentale înregistrează cea mai ridicată rată (4,35 %), iar cele anglo-saxone pe cea mai redusă (1,03 %), așa cum se observă în figura de mai jos.

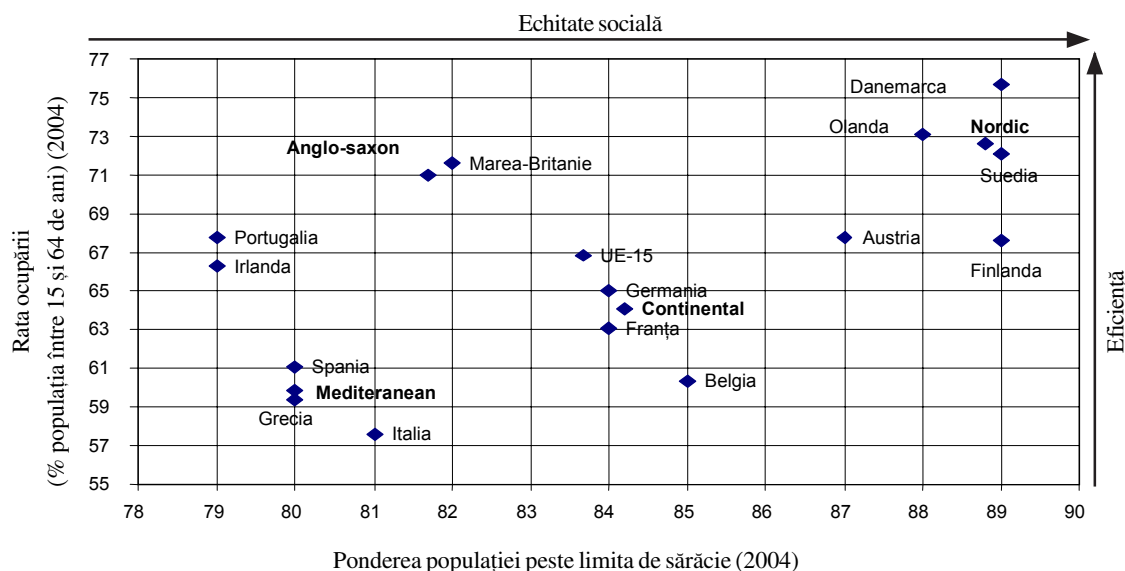
Sursa: Eurostat (2005).

Figura 9. Rata șomajului pe termen lung în UE

Din punct de vedere al ultimului obiectiv – creșterea participării pe piața muncii – se poate observa că ponderea

populației ocupate este superioară în țările nordice și anglo-saxone (72%, respectiv 69% în 2004) în comparație cu celelalte două submodele (63%, cel continental, respectiv 62% cel mediteranean). De asemenea, pentru populația cu vârsta de muncă între 55 și 64 de ani, rata de ocupare este cea mai ridicată în țările din submodelele nordic și anglo-saxon (56%, 53%), față de 34% în cel continental și 40% în cel sudic. Aceasta își are explicația în ponderea populației adulte care urmează cursuri de perfecționare pe parcursul vieții active⁽³⁾.

Această analiză comparativă a celor trei obiective principale ale politicii sociale permite gruparea celor patru submodele în funcție de două criterii – echitate socială și eficiență. Rezultatele sunt evidențiate de figura 10, în care eficiența este efectul stimulentei pentru căutarea unui loc de muncă (ponderea populației ocupate), iar echitatea se măsoară prin reducerea riscului apariției sărăciei (ponderea populației peste limita de sărăcie, după redistribuire).

Sursa: Eurostat (2005).

Figura 10. Echitate/eficiență în cadrul submodelelor europene

Toate țările nordice sunt peste media UE-15 în privința ratei ocupării, în timp ce aproape toate țările continentale (cu excepția Austriei), cele mediteraneene (fără Portugalia) și anglo-saxone (mai puțin Irlanda) se situează sub medie. Analizând corelația dintre nivelurile ocupării și ale protecției împotriva riscurilor de pe piața muncii, s-a estimat că diminuarea gradului de strictețe a legislației împotriva concedierilor constituie factorul principal al creșterii ratei populației ocupate. În ceea ce privește asistența socială a șomerilor, regresia efectuată pentru țările UE-15 a arătat că reducerea acesteia are o influență potențial pozitivă asupra ocupării.

Toate țările nordice și continentale înregistrează niveluri inferioare mediei europene în privința ratei populației sărace, iar unele din celelalte țări peste media UE-15. Explicația nu constă doar în natura sistemelor naționale de redistribuire, ci și în nivelul de pregătire profesională a populației ocupate. Astfel, cu cât ponderea populației ocupate cu studii medii și superioare este mai mare cu atât riscul sărăciei este mai scăzut. Estimând la nivelul anului 2004 regresia ratei sărăciei în funcție de nivelul de educație s-a obținut că majorarea cu 10% a ponderii populației care are studii secundare și superioare reduce rata sărăciei cu 1,8%. Aproximativ 58% din această regresie este explicată de gradul de calificare al forței de muncă. Rata șomajului pe termen lung are o influență pozitivă, dar nesemnificativă statistic asupra ponderii populației sărace.

Adăugând ca variabilă explicativă ponderea cheltuielilor cu protecția socială în PIB se obține următoarea regresie:

$$\text{Rata sărăciei} = -0,12 \times \text{Nivelul de educație} - 0,41 \times \text{Ponderea cheltuielilor cu protecția socială} + 35.$$

Aproximativ 75% din variația ratei sărăciei între țările UE-14 (exceptând Luxemburg) este explicată de proporțiile populației educate și ale cheltuielilor cu protecția socială. Astfel, creșterea cu 10% a ponderii acestora determină reducerea ratei sărăciei cu 4,1%, în timp ce îmbunătățirea nivelului de educație antrenează, de asemenea, o scădere cu 1,2% a sărăciei.

Tipologia submodelelor de economie în funcție de criteriile eficienței și echității este prezentată în tabelul următor:

Trăsăturile submodelelor europene

	Eficiență	Echitate
Nordic	ridicată	ridicată
Continental	redușă	ridicată
Mediterranean	redușă	redușă
Anglo-saxon	ridicată	redușă

Submodelele nordic și mediteranean nu sunt afectate de compromisul dintre echitate și eficiență, însă sistemul economic și social al celui de-al doilea este caracterizat atât prin lipsă de eficiență, cât și de echitate. Sistemele economice

eficiente pot deveni sustenabile din punct de vedere al diminuării inegalităților sociale (ceea ce dovedește submodelul nordic). Însă, cele ineficiente trebuie reformate, prin îmbunătățirea stimulentei economice⁽⁴⁾. Totuși, nu există o motivație pentru a considera a priori că o anumită reformă va determina și modificări în termeni de echitate. Astfel, este perfect posibil ca țările continentale să tindă către submodelul nordic, iar cele mediteraneene către cel anglo-saxon.

Concluzii

Pentru ca modelul european să reușească asigurarea deopotrivă a coeziunii sociale, cât și a creșterii competitivității, este necesară transformarea sistemului economic al Uniunii Europene în concordanță cu trăsăturile noului ciclu Kondratieff. Reformele promovate ar trebui să elimine inerția economiei europene, implicând anumite costuri economice și sociale de adaptare. Chiar dacă acestea

sunt ridicate pe termen scurt, totuși, reprezintă condiția sustenabilității modelului social european. Experiența economiilor din submodelul nordic în implementarea acestor reforme oferă următoarele lecții:

- majorarea productivității contribuie la reducerea inegalității veniturilor;
- politicile active pe piața muncii determină diminuarea timpului de căutare între slujbe și, implicit, a ratei șomajului pe termen lung;
- flexibilitatea pieței muncii și securitatea socială nu sunt obiective contradictorii;
- pregătirea permanentă, dezvoltarea competențelor salariaților sunt condiții ale adaptării ridicate la schimbare ale forței de muncă;
- creșterea ratei participării pe piața muncii constituie o modalitate de a diminua presiunea generată de evoluțiile demografice.

Note

- (1) Schön (2006) a estimat corelația dintre ratele de creștere economică și nivelurile inițiale ale venitului țărilor din UE (15 membri), corelație specifică procesului de convergență economică beta. Rata anuală de convergență (cu an de bază 1950) a fost de aproximativ 1,96% în perioada 1950-1975 și de numai 1,3% între anii 1950-2004, dovadă a influenței recesiunii Kondratieff începute în anii '70. Rata investițiilor a influențat pozitiv procesul de creștere economică din UE; estimându-se impactul acestora, s-au obținut rate de convergență superioare pentru cele două perioade amintite anterior – de 2,42 și, respectiv, de 1,97.
- (2) Țările nordice înregistrau ponderi superioare mediei UE-15 atât în ceea ce privește ponderea populației ocupate cu studii superioare (32,3% în Finlanda, 31,6% în Suedia, 26,5% în Danemarca), cât și a ponderii cheltuielilor de cercetare-dezvoltare în PIB (3,7% în Suedia, 3,2% în Finlanda și 2,1% în Danemarca). Grecia și Portugalia înregistrează în schimb valori sub media UE la cele două capitole; de exemplu, în cazul Portugaliei, 80% din populația ocupată avea în anul 2000 studii primare, 11% studii medii și numai 9% studii superioare.
- (3) În cazul populației tinere între 15 și 24 de ani, rata șomajului este cea mai redusă în țările anglo-saxone (10%); cele nordice înregistrau în 2005 o rată de 13%, iar celelalte două submodele rate medii de 17%, respectiv 22% (mediteranean).
- (4) Submodelele care nu sunt eficiente nu vor fi unele sustenabile din punct de vedere al finanțelor publice deoarece se manifestă atât o presiune crescută a globalizării și a modificărilor tehnologice rapide, cât și o îmbătrânire accelerată a populației active. Astfel, ponderea în PIB a datoriei publice este superioară în submodelele ineficiente (73% medie în cel continental și 81% în cel mediteranean) față de cele care înregistrează o rată mai ridicată a ocupării (36% în submodelul anglo-saxon și 49% în cel nordic). Efectele globalizării sunt percepute diferit de indivizii țărilor care alcătuiesc cele patru submodele. Astfel, cei din economiile cu eficiență scăzută susțin într-o mai mare măsură că procesul de globalizare va genera o reducere a ocupării la nivel național (52% continental, 45% mediteranean, 36% anglo-saxon și 37% în cel nordic).

Bibliografie

- Boeri, T. (2002). *Let Social Policy Models Compete and Europe Will Win*, paper presented at a Conference hosted by the Kennedy School of Government, Harvard University
- Comisia Europeană(2005). *European values in the globalised world*, Brussels
- Comisia Europeană(2006). *Globalisation: trends, issues and macro implications for the EU*, European Economy, nr. 254
- Dinu, M.(2004). *Globalizarea și aproximările ei*, Editura Economică, București
- Dinu, M., Socol, C., Marinaș, M.(2004). *Economie Europeană. O prezentare sinoptică*, Editura Economică, București
- Dinu, M., Socol, C., Marinaș, M.(2005). *Modelul european de integrare*, Editura Economică, București
- Martens, H.(2005). *Nordic model: a recipe for European success?* EPC working papers
- Patomäki, H.(2004). *The long downward phase of the capitalist world economy and the potential for future crises and wars*, University of Helsinki, Fifth pan-european conference, Haga
- Sapir, A. (coordonator) (2003). *An agenda for a Growing Europe*, European Comission, Brussels
- Sapir, A.(2005).*Globalisation and the reform of European Social Models*, ECOFIN Informal Meeting in Manchester
- Schön, L., „Technological shifts and convergence in a European perspective since 1950”, paper for *Convergence and Non-convergence since the Second World War*, at the XIV International Economic History Congress, Helsinki, 21-25 August 2006
- Wallerstein, I.(2003). *The Decline of American Power: The U.S. in a Chaotic World*, W.W. Norton and Company, New York